സി. കെ. മൂസ്സതു്

ആശാന്റെ നാടകകൃതികൾ

മഹാനായ കുമാരനാശാൻ പല കാര്യങ്ങളിലും സമകാലിക കവിയശഃപ്രാർത്ഥികളിൽനിന്നു് വിഭിന്നനായിരുന്നു. ഒന്നാമത്തെ കാര്യം മഹാകവി പട്ട ലബ്ധിക്കവേണ്ടിയുള്ള തീസിസു് കണക്കൊപ്പിച്ചു തട്ടിക്കൂട്ടാൻ അദ്ദേഹം മെനക്കെട്ടില്ലെന്നതുതന്നെ. രണ്ടാമതു് കാലികപ്രശ്നങ്ങളിലേക്കു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കണ്ണും കാതും ഇറങ്ങിച്ചെന്നു. വാസ്തവമാലോചിച്ചാൽ സാമൂഹ്യപ്രസക്തിയില്ലാത്ത ഒരൊറ്റ വരിയും ആശാൻ എഴുതിയിട്ടില്ല എന്നു് പറയാമെന്നു് ഉറപ്പുണ്ടു്. വീണപൂവിനുശേഷമുണ്ടായ കൃതികളെ സംബന്ധിച്ചു മാത്രമല്ല, സ്തോത്രകൃതികളെ സംബന്ധിച്ചും ഈ അഭിപ്രായപ്രകടനം ശരിയാവും. വ്യക്തികവും എന്ന നിലയ്ക്കു് പ്രബുദ്ധത നേടുക, സംഘടനവഴി ശക്തിയാർജ്ജിക്കുക—ഇതായിരുന്നല്ലോ ഗുരുപദേശം. വീണപൂവിനു മുമ്പുള്ള കൃതികവും പ്രബുദ്ധതയും വ്യക്തിവൈശിഷ്ട്യവും വളർത്താൻ ഉപകരിക്കുന്ന രചനകളായിരുന്നു. നമ്മുടെ സാംസ്കാരിക പൈതൃകം അതിന്റെ ആദ്യകാല ശുദ്ധിയോടെ ഉൾക്കൊള്ളുക എന്ന ലക്ഷ്യംവച്ചു് എഴുതിയവയായിരുന്നു അവയിൽ മിക്കവയും. ധാർമ്മികമായും ധൈഷണികമായും ഒരു സാംസ്കാരിക വിപ്ലവം പ്രസ്ഥാനത്തിനു വേണ്ട പശ്ചാത്തലം ഒരുക്കുക ലക്ഷ്യമാക്കിയ കൃതികളിലൊന്നാണു് പ്രബോധചന്ദ്രോദയം വിവർത്തനം. മൈത്രേയി എന്നൊരു നാടകമോ കഥയോ എന്നു തീർത്തു പറയാൻവയ്യ. നമ്മുടെ സാംസ്കാരിക സമ്പന്നതയെ പ്രഖ്യാപിക്കുന്ന ആ കൃതിക്കു് നാടക സ്വഭാവമുണ്ടു്, തീർച്ച. വിചിത്രവിജയം നാടകത്തിലേക്കു കടന്നാൽ മാനുഷിക ബന്ധങ്ങളിൽ സ്നേഹത്തിനാണു് സുപ്രധാന സ്ഥാനമെന്നു് സൂചിപ്പിക്കുന്ന തരത്തിലാണു് ഇതിവൃത്തം. ഈ നാടകം അപൂർണ്ണമാണെന്നുവച്ചു് ആശാൻ പ്രസിദ്ധീകരിക്കാതെ വച്ചു. കൃതിയുടെ മേന്മയോർത്തുപിള്ളാലത്തു് മിസസു് ആശാൻ അതു് പ്രസിദ്ധീകരിച്ചതു് നമ്മുടെ ഭാഗ്യം. പൂർണ്ണതയ്ക്കു് ഒരു കുറവുമില്ലാത്ത കൃതിയെന്നു് മൂർക്കോത്തു കുമാരൻ ഇതിനെ പ്രശംസിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അപ്പോഥം നാടകരൂപത്തിൽ ആശാൻ രചിച്ച കൃതികം മൂന്നണ്ണം. പ്രബോധചന്ദ്രോദയം വിവർത്തനം, വിചിത്രവിജയം എന്ന മൂലകൃതി, മൈത്രേയി എന്ന ഗദ്യനാടകം.

ശ്രീകൃഷ്ണമിശ്രൻ എന്ന പണ്ഡിത പരിവ്രാജകൻ എഴുതിയ പ്രബോധചന്ദ്രോദയത്തിനു് ഒരു പ്രത്യേകതയുണ്ടു്. അതിലെ കഥാപാത്രങ്ങളപ്പടി, ഏതാനും ഗുണവിശേഷതകളാണു്—വിവേകം, ക്രോധം, ദംഭം, വിഷ്ണുഭക്തി എന്നിങ്ങനെ. ഗഹനങ്ങളായ വേദാന്തതത്ത്വങ്ങളെ പ്രതീകാത്മകമായി വിവരിക്കുന്ന പതിവു് പാശ്ചാത്യകൃതികളിലെമ്പാടുമുണ്ടല്ലോ. ജോൺ ബന്യനിന്റെ പിൽഗ്രിംസ്പ്രോഗ്രസ്, ഹോളിവാർ (തീർത്ഥാടനം) എന്നീ ഗ്രന്ഥങ്ങളും ദൃഷ്ടാന്തം. അവയ്ക്കു മലയാള തർജ്ജമയും ഉണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. സംസ്കൃത നാടകങ്ങളിൽ പ്രബോധചന്ദ്രോദയം ആ ജനുസ്സിൽപ്പെടും. മലയാളത്തിലുണ്ടെങ്കിൽ വിദ്യാഭിവർദ്ധിനി ഉപപത്രാധിപർ ആയിരുന്ന വി. എൻ. ഗോവിന്ദപ്പിള്ള കോടതി ശൈലിയിൽ വേദാന്തതത്ത്വങ്ങൾ ആവിഷ്കരിച്ചിരുന്നു—വേദാന്ത വ്യവഹാരം എന്ന ഗദ്യകൃതിയാണു് സൂചിപ്പിച്ചതു്.

ലോകത്തിൽ പാമരന്മാക്കൊരുവകതിരി—
വാല്ലാത്ത വേദാന്തമേവം
പാകത്തിൽ ഭംഗിയാക്കിസ്സകലരുമറിയ—
ത്തക്കതായ്ത്തർക്കരീത്യാ
ശോകത്തീകെട്ടിടംമട്ടൊരു പുതുകൃതിയൊ—
പ്പിച്ച ഗോവിന്ദപ്പിള്ള—
ക്കാകത്തുത്തേകിടട്ടേ കനിവുകരളഴി—
ഞ്ഞീശ്വരൻ വിശ്വനാഥൻ.

എന്നു് നടുവത്തച്ഛൻ നമ്പൂതിരി അതെപ്പറ്റി അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരുന്നു. അക്കാലത്തു് പ്രബോധചന്ദ്രോദയം ഈ പ്രത്യേകതകൊണ്ടു് പലരും തർജ്ജമയ്ക്കുട്ടത്തിരുന്നു. പക്ഷേ ആശാന്റെ തർജ്ജമയാണു് പ്രസിദ്ധം. ആത്മാവിനു് മായയിൽ ഉണ്ടായ മകൻ മനസ്സു്, മനസ്സിനു് രണ്ടു ഭാര്യമാർ—പ്രവൃത്തിയും നിവൃത്തിയും. യഥാക്രമം ഇവരിൽ മഹാമോഹാദികളും വിവേകാദികളും സന്തതികളുണ്ടായി—ഏതാണ്ടു് കുരുപാണ്ഡവാദികളെപ്പോലെ. മഹാമോഹാദികളെ നിഷ്പ്രഭരാക്കുന്നതിൽ വിവേകാദികൾ വിജയിക്കുന്നു. ഇതാണു് കഥാതന്തു. ഇതിനിടയിൽ വേദാന്തതത്ത്വങ്ങൾ പ്രതിപാദിക്കുന്ന

ദേന്തികളെ ചെകിട്ടത്തടിക്കുന്ന ഒരു ശ്ലോകമുദ്ധരിക്കട്ടെ:

നൽത്തിങ്കൾക്കാന്തിതിങ്ങുംനിശയിൽ
വേശ്യമാരൊത്തു മദ്യ— [നലമെഴും
മെത്തും മോദാൽക്കടിച്ചുമ്മടനരണമണി
ഞ്ഞാർത്തിടും ധൂർത്തരെല്ലാം
സിദ്ധൻ ഞാൻ ദീക്ഷിതൻ ഞാൻ സ്ഥിര
യാഹിതാഗ്നി ചിജൻ ഞാൻ [മതിചിരമാ
തപജ്ഞൻ താപസൻ ഞാനിതി പക
ത്തൊക്കെ വഞ്ചിക്കയായി. [ലിൽ ജഗ

സന്യാസിവര്യന്മാർത്തന്നെ അഹങ്കാരത്തിന്റെ നിറമോന്തകളായിത്തീരുന്ന ദുസ്ഥിതിയാണ് ഇവിടെ തുറന്നുകാട്ടുന്നതു്. കുറേനാളിക്കുതന്നെ വാതം കയറുന്ന ദുസ്ഥിതി. ഹൈന്ദവമത തത്വജ്ഞരുടെ വ്യാഖ്യാനവും അനുഷ്ഠാനവും തമ്മിലുള്ള വിടവു് ഭീകരം തന്നെ. ഇതേകാര്യമാണല്ലോ "ഔഷധസ്ഥ"യിൽ ആശാൻ പിൽക്കാലത്തു് മൂണ്ടി എഴുതിയതു്.

ഏതൊരുവൈകൃതം ബ്രഹ്മവിദ്യേ നിന്നി—
ലെന്താണിക്കാണുന്ന വൈപരീത്യം
നിർണ്ണയംനിന്നെപ്പോൽപാരിലധോഗതി
വിണ്ണവർ ഗംഗയ്ക്കുമണ്ടായില്ല!

ആത്മശുദ്ധി വളർത്തുന്നതിൽ പ്രാർത്ഥനാഗാനങ്ങൾക്കു് സാമൂഹ്യപ്രാധാന്യമുണ്ടെന്നു് ആശാൻ കണ്ടറിഞ്ഞിരുന്നു. അവ എങ്ങനെ ഗാനാത്മകവും താളനിബദ്ധവുമാക്കാമെന്നു കാട്ടുന്ന ഒരു ഉണ്ടകം ഈ നാടകതർജ്ജമയിലുണ്ടു്.

ജയജയഭഗവൻ!
വലംവച്ചുപചാരത്തു വന്ദിച്ചുനിൽക്കും വലാരാതിമുമ്പായ വാനോർകദംബങ്ങൾതൻ
മൗലിരത്നപ്രഭാമണ്ഡലത്താലുഴിഞ്ഞുള്ള
പാദാംബുജം പൂണ്ടദേവേ!....
എഴുംപൈതവിരാന്തിവുന്തങ്ങൾ
തന്നാൽ ഉഴന്നുഴു
വന്ദിച്ചുനിന്നീടുവോർക്കുള്ള
സംസാരമാകുന്നുറക്കം
കെട്ടക്കംപട്ടതത്തിൽ
വിഖ്യാതിവായ്കുന്ന ദേവേ!
ഭക്തലോകത്തിനേറംഭവാന്തി
പോക്കും പ്രബോ—
ധോദയംനൽകുകെൻദേവേ!
നിത്യംതദർത്ഥം
നമസ്തേ നമസ്തേ നമസ്തേ....

ഈശ്വരന്റെ ഏകതത്ത്വത്തെ സമർത്ഥിച്ചും കപട പുരോഹിതരെ ഉപാലംഭനംചെയ്തും വിവേകത്തിന്റെ വിജയത്തിനു് കാഹളമൂതുന്ന ഉത്തമസാരോദ്ദേശ നാടകമാണു് പ്രബോധചന്ദ്രോദയം. ധാർമ്മിക വിപ്ലവത്തിനുള്ള ആഹ്വാനമാണു് ഇതു് മുഴക്കുന്നതു്.

ആശാന്റെ രണ്ടാമത്തെ നാടകമാണല്ലോ വിചിത്രവിജയം. ഇതാരു സ്വതന്ത്ര കൃതിയാണെങ്കിൽത്തന്നെ പ്രബോധചന്ദ്രോദയം വിവർത്തനംചെയ്തതിന്റെ വിരൽപ്പാടുകൾ ഇതിലും പതിഞ്ഞുകാണാം. കഥാപാത്രങ്ങളുടെ നാമം തത്തൽസ്വഭാവസൂചകമാക്കിയിരിക്കയാണു്. അധർമ്മത്തിന്റെ ആസ്ഥാനമായി വിവരിച്ചതു് കാശിയെത്തന്നെ. കാശിരാജാവായ ബ്രഹ്മദത്തന്റെ മകനും പ്രേമലതയാണു് ഇതിലെ നായിക. പതിനൊന്നുപായസ്സു്. കോസലരാജ്യവുമായുണ്ടായ യുദ്ധത്തിൽ ബ്രഹ്മദത്തൻ വിജയിച്ചെന്നല്ലും, പരാജിതനായ ദീ[illegible] ജാവിനെ പത്നിയോടൊപ്പം നാടുകടത്തുകയും ചെയ്തു. പതിന്നാലുകൊല്ലം പ്രത്യാഭർത്താക്കന്മാർ കാശി രാജ്യത്തുതന്നെ പ്രച്ഛന്നവേഷരായി കഴിഞ്ഞുകൂടി എന്ന വാർത്ത ബ്രഹ്മദത്തന്റെ കാതിൽവീണു. ദീർഘധീയെ പിടിച്ചു വകവരുത്താൻ ഉത്തരവിട്ടു. ഉത്തമമന്ത്രിയായ ധർമ്മമിത്രന്റെ ഉപദേശം രാജാവു് ചെവിക്കൊണ്ടില്ല. സുന്ദരിയും സുശീലയുമായ പ്രേമലതയുടെ അഭ്യർത്ഥനകൂടി ഫലിച്ചില്ല.

ദീർഘധീ തടവിലായി. കൺമുമ്പിൽ വച്ചു് രാജപത്നി അവ[illegible]നിക്കപ്പെടുകയാണു്. അവരുടെ കല്യാണത്താലി തട്ടിയെടുക്കപ്പെടുന്നു. എങ്കിലും ഒട്ടും പ്രകോപിതനാകരുതെന്നു് ആ സതീരത്നം ഭർത്താവിനെ ഉപദേശിക്കുന്നു. രാജാവാകട്ടെ വധസ്ഥലത്തേക്കു നയിക്കപ്പെടുന്നതിനിടയിൽ, ആത്മഹത്യചെയ്ത സ്വന്തം ധർമ്മപത്നിയുടെ മൃതദേഹം ഗംഗാനദിയിൽ ഒഴുകിവരുന്നതു് കാണാനിടയാവുന്നു. വിവരം അറിഞ്ഞു് ദീർഘബാഹു—വിദ്വേഷത്തു് ഉപരിപഠനത്തിനു് പോയിരിക്കയായിരുന്ന—കാടിളകുന്നു. പ്രതികാരപ്രതിജ്ഞയെടുത്തുടനെതന്നെ വിലങ്ങുവച്ച കൈകളയർത്തി ദീർഘധീ പാടുന്നതു് താണു്:

സ്നേഹിക്ക ഉണ്ണീ നീ നിന്നെ
ദ്രോഹിക്കുന്ന ജനത്തെയും
ദ്രോഹം ദ്വേഷത്തെ നീക്കീടാ
സ്നേഹം നീക്കീടുമോർക്കനീ

രാജാവു് വധിക്കപ്പെടുന്നു. ദീർഘബാഹു ഹതാശനായി സ്ഥലംവിടുന്നു.

മൂന്നാമങ്കത്തിന്റെ ആരംഭം ആറു വർഷ

തിരുവോണത്തിന്റെ തിരുനെറ്റിയിൽ ഒരു സിന്ദൂരതിലകം!
മഞ്ഞിലാസ്

പൊന്നി

[ഈസ്റ്റ്മാൻകളർ]

തിരയിൽ:
കമലഹാസൻ
ലക്ഷ്മി
ഭാസി
രാജകുമാരി
സോമൻ etc.

തിരയ്ക്കുപിന്നിൽ
മലയാറ്റൂർ
രാമകൃഷ്ണൻ
തോപ്പിൽ ഭാസി
പി. ഭാസ്കരൻ
ദേവരാജൻ
ബാലുമഹേന്ദ്ര
M. O. ജോസഫ്
സെൻട്രൽ
പിക്ചേഴ്സ്

ർ. ദീർഘബാഹു ആര്യാവർ വെളിയിൽ ദ്രാവിഡദേശങ്ങളിൽ ...പായി സംഗീതയന്ത്രങ്ങൾ പ്രയോഗിക്കുന്നതിൽ വൈദഗ്ധ്യം നേടിക്കഴിഞ്ഞു. കാശിരാജാവിന്റെ ഗജശാലയിൽ ഒരുദ്യോഗവും നേടി. യുവാവിന്റെ വീണാവാദനവൈദഗ്ധ്യം അറിഞ്ഞ രാജാവ് അയാളെ പ്രേമലതയെ സംഗീതമഭ്യസിപ്പിക്കാൻ നിയോഗിക്കുന്നു. രാജകൊട്ടാരത്തിലേക്കു പ്രവേശം ലഭിച്ചെങ്കിലും തന്റെ ഉള്ളിൽ പ്രതികാരാഗ്നി കെട്ടടങ്ങിയിരുന്നില്ല. അതിനിടയിൽ വിധി ദീർഘബാഹുവും പ്രേമലതയും തമ്മിൽ സ്നേഹത്തിന്റെ കസവഴികൾ നെയ്തുചേർത്തു. വീണാവാദനം കഴിഞ്ഞ് ഉപകരണം ഇരുവർക്കും ഒരു സായാഹ്നത്തിൽ ഏല്പിക്കവേ, ദീർഘബാഹുവിനു് ഉണ്ടായ ചിന്ത ഇങ്ങനെ രേഖപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു:

അങ്കത്തിന്നുമണച്ചിടം സ്വനതട
ത്തിന്നും വിട്ടീർത്തോമന–
ത്തങ്കത്തണ്ടിയെടുന്ന വീണയെയെട്ട–
തമ്പാർന്ന നിന്നിന്നലേ
എങ്കയ്യിൽ തരളാക്ഷിതന്നുടെനി–
ക്കുണ്ടായി പുത്രത്വമാ
ശങ്കിക്കുന്നിനിയുംവാനതിനെയെ–
ന്നാലും നിനയ്ക്കുന്നു ഞാൻ.

പ്രേമലതയോടുള്ള ആന്തരപ്രേമം ഒരു വശത്തു്, അവളുടെ അച്ഛൻ പിതൃഘാതകനാണല്ലോ എന്ന പ്രതികാരവാഞ്ഛ മറുവശത്തു്. സ്നേഹവും വിദ്വേഷവും തുലാസ്സിന്റെ ഇരു തട്ടുകളിൽ ഒപ്പത്തിനൊപ്പം തൂങ്ങുകയാണു്. ഒരിക്കൽ ബ്രഹ്മദത്തൻ ഒരു നായാട്ടിനിറങ്ങിയപ്പോൾ ദീർഘബാഹുവെത്തന്നെ വിശ്വസ്തസാരഥിയാക്കി. കാട്ടിലൊരിടത്തു രാജാവു് വിശ്രമിക്കുന്നു; അസിപാണിയായി ദീർഘബാഹു കാവലിന്നും. പ്രതികാരത്തിനുള്ള സന്ദർഭം സമാഗതമായിരിക്കയാണെന്നു് ദീർഘബാഹുവിനു തോന്നായ്കയല്ല.

ഏതും കാരണമെന്നിരാജ്യമുഴുവൻ
തട്ടിപ്പറിച്ചാർത്തനാം
താതൻതന്നെ വധിച്ച ഹാ ജനനിയെ
തള്ളിച്ച വെള്ളത്തിലും
ചേതസ്സാർക്കിൽ ദഹിച്ചിടുന്നിവനെ
വാഴിക്കയോ കേവലം [ഞാൻ
ഭീതിപ്പെട്ടിഹ ജീവിതാന്തമിതുപോൽ
പ്രച്ഛന്നനായ് വാഴ്കയോ.

അവസാനം ഉറങ്ങുന്ന പിതൃഘാതകനെ വധിക്കാൻ തീരുമാനിക്കുന്നു. വാളോങ്ങുമ്പോഴേക്കും തന്റെ പിതാവു് കൈയയർത്തി നൽകിയ അന്ത്യസന്ദേശം മനസ്സിൽ അനുരണനം ചെയ്തു—"സ്നേഹിക്കുണ്ണീ...." എന്ന പൊരുൾശ്ലോകം. വാൾ കൈകളിൽനിന്നു് ഉതിരി താഴെ വീഴുന്നു. രാജാവു് ഉണരുന്നു. ദീർഘബാഹു ആത്മഹത്യയ്ക്കൊരുങ്ങുന്നതു് രാജാവു് കയറി തടയുന്നു. ദീർഘബാഹു തന്റെ കഥ ചുരുളഴിക്കുന്നു. സപത്നിയുടെ പ്രേരണയാൽ പിതൃഘാതകനായ ബ്രഹ്മദത്തൻ തന്റെ പുത്രി പ്രേമലതയെ ദീർഘബാഹുവിനു വിവാഹംചെയ്തു കൊടുക്കുന്നു. ഇരുരാജ്യങ്ങളുടേയും ചുമതല ദീർഘബാഹുവിൽ അർപ്പിക്കപ്പെടുന്നു. സുപ്രധാനമായ കഥയുടെ മാറ്റൊലി ഇതിലില്ലേ? കഥാഗതിക്കു് ഉതകുമിതുമതിയോ? ഈ ചോദ്യങ്ങൾക്കു് ഉത്തരം പറയാൻ ഞാനാളല്ല. നാടകത്തിലെ കാരോ ഘട്ടവും വികാരസാന്ദ്രമാക്കാൻ കവി പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നുമാത്രം പറയട്ടെ. പ്രസ്താവനയിൽ സൂത്രധാരൻ ചൊല്ലിയ ശ്ലോകം പ്രസക്തമാണു്:

മതിമുഖി, രസമാർന്നാൽ മതി
കൃതികർക്കതുതാൻ പ്രസിദ്ധി; ഗണിയാ
മധു മധുരിക്കുകിലേകിയ [നാം
മധുകരമേതെന്നുമേതുമലരെന്നും

ഉൽക്കൃഷ്ടങ്ങളായ സാംസ്കാരിക ലക്ഷ്യങ്ങൾവച്ചുള്ള കൃതികളേ ആശാൻ എഴുതിയുള്ളൂ. ഒരു രണ്ടാം കാളിദാസനായി തന്റെ നാമം ജനങ്ങളിൽ അരക്കിട്ടുറപ്പിക്കണമെന്ന ആഗ്രഹമല്ല, ജനങ്ങളുടെ ധാർമ്മിക നിലവാരം സല്പുമുയർത്താൻ കഴിയണം എന്ന ധർമ്മബോധമായിരുന്നു ആശാനെ ഇവലേറ്റിച്ചതു്.

അടുത്തതു "മൈത്രേയി". ഈ കഥ പൂർണ്ണമായി ആസ്വദിക്കണമെങ്കിൽ സങ്കല്പവായുവിമാനത്തിൽ മിഥിലാപുരിയിൽ എത്തേണ്ടിയിരിക്കുന്നുവെന്നു് ആശാൻ പറയുന്നു. [വള്ളത്തോളിന്റെ കിളിക്കൊഞ്ചൽ ഈ ചരടു് പിടിച്ചിരിക്കുന്നു] മനോരഥമാർഗ്ഗമായി ബീഹാറിലേക്കു നീങ്ങിയാൽ പോരാ, ഒരു നാലു സഹസ്രാബ്ദത്തെ അതിക്രമിച്ചു് പിറകോട്ടു നീങ്ങുകയും വേണം. ജനകപുരി അതാണെന്നറിയിക്കുന്ന ദൃശ്യങ്ങൾ കാണാം. യജ്ഞത്തേൻ, വിഷ്ണുമിത്രൻ തുടങ്ങിയവരുടെ സംഭാഷണമതാകേൾക്കുന്നു. വിഷ്ണുമിത്രൻ പറയുന്നു, അന്നു പണ്ഡിതസദസ്സിൽ നടന്ന ചർച്ച തന്നെ ചിന്താപ്രിക്കുകയാണെന്നു്. ശ്രീമതി ഗാർഗിയുടെ പ്രഭാഷണവും ചോദ്യങ്ങൾക്കു് യാജ്ഞവൽക്യൻ നൽകിയ മറുപടിയും ചിന്തോദ്ദീപകമായിരുന്നു.

യാജ്ഞവൽക്യന്റെ രണ്ടു ഭാര്യമാരാണു് കാർത്ത്യായനിയും മൈത്രേയിയും. മൈത്രേയി പറയുന്നു, സ്ത്രീകൾക്കു് ഗൃഹഭരണം മാത്രമല്ല, ആത്മജ്ഞാനലബ്ധിക്കുടി അവശ്യമാണെന്നു്. സ്ത്രീസ്വാതന്ത്ര്യത്തിന്റെയും അവസരസമത്വത്തിന്റെയും അടിസ്ഥാനം ഉപനിഷത്തുകളിൽ കാണാമെന്നകാര്യം വ്യക്തമാക്കാനാണു് ആശാൻ മൈത്രേയി രചിച്ചതു്. മഹാരാജാവിന്റെ സഹായത്തോടുകൂടി ഒരു വിദ്യാർത്ഥിസത്രം ആരംഭിക്കാൻ യാജ്ഞവൽക്യൻ മുൻകൈയെടുത്തിരുന്നു. ആശ്രമവാസികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ പല സമുദായക്കാരും ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നതാണു്. "ഗർഭശ്രീമാന്മാരായ രാജകുമാരന്മാരും സാധാരണക്കച്ചവടക്കാരുടേയും ശില്പികളുടേയും കർഷകരുടേയും കുട്ടികളും ഉൾപ്പെട്ടതു്"—ഉന്നിപ്പറയുന്നുണ്ടു്. എല്ലാവരേയും ഒന്നുപോലെ നോക്കുക, ഒരേമാതിരി സുഖങ്ങളും പ്രയാസങ്ങളും ഉണ്ടാകുക—അവിടത്തെ പതിവാണു്. പതിവുധ്യയനത്തിനു പുറമേ ആയോധനകലയും പഠിപ്പിച്ചിരുന്നു. ഒരേമാതിരി ആഹാരക്രമം, ഒരേരീതിയിലുള്ള ശയ്യാസജ്ജീകരണം, ഒരേ തോതിലുള്ള കായികവ്യായാമ സൗകര്യങ്ങൾ ഉണ്ടായതുകൊണ്ടു് ജാതി വ്യവസ്ഥാകാഠിന്യങ്ങൾ അനുവർത്തിച്ചിരുന്നില്ല. സമഭാവനയോടെ ജീവിച്ച ശീലിക്കുക കാരണം, തൊഴിലാളികളുടെ വിഭാഗം സജാതീയ വിവാഹം നടത്തി; എങ്കിലും സങ്കരവിവാഹങ്ങൾ അപൂർവമായിരുന്നില്ല. അനുലോമ വിവാഹം സാധാരണം തന്നെ; പ്രതിലോമ വിവാഹം അധികം നടപ്പുണ്ടായിരുന്നില്ല; എന്നാൽ ഇല്ലാതെയുമില്ല. ക്ഷത്രിയന്മാർക്കു് ബ്രാഹ്മണസ്ത്രീകൾ ഭാര്യമാരാകാം—യയാതി ഉദാഹരണം. യാജ്ഞവൽക്യ ഗുരുകുലത്തിലെ അന്തേവാസികൾ വിവാഹംകൊണ്ടും രക്തംകൊണ്ടും അന്യോന്യബന്ധമുള്ളവരായിരുന്നു. തുല്യസംസ്കാരമുള്ള ഒരേ ഗൃഹങ്ങൾ വളർത്തിയെടുത്ത യുവതീയുവാക്കന്മാരുടെ ഹൃദയങ്ങളിൽ, ഒരേ നിലയിൽ വളർന്നുള്ള നിലത്തിൽ എന്നപോലെ അന്യോന്യ മൈത്രികൾ പല ബന്ധങ്ങൾക്കും തുടക്കം കുറിച്ചു. ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ അവസാന ഭാഗത്തു് ഇങ്ങനെ പറഞ്ഞിരിക്കുന്നു: "മൈത്രേയൻ ഒരു ക്ഷത്രിയ സ്ത്രീയെ വിവാഹം ചെയ്തതുകൊണ്ടു് അയാളുടെ ബ്രാഹ്മണ്യത്തിനു ലേശംപോലും കുറവു വന്നില്ല. യജ്ഞദത്തന്റെ പുത്രിയെ വിവാഹം ചെയ്തതുകൊണ്ടു് ബ്രഹ്മദത്തൻ ഉയരുകയോ താഴുകയോ ചെയ്തില്ല. അയാൾ പഴയപടി ഒരു മാനുഷനായ വൈശ്യവ്യാപാരിയായി തുടർന്നു. ഈ വിവാഹങ്ങളിൽനിന്നുള്ള സന്താനങ്ങളും ബ്രാഹ്മണരും വൈശ്യരും അല്ലാതെ മറ്റാരും ആയില്ല." ഒരു കാലത്തു് ജാതി വ്യത്യാസങ്ങൾ ഇപ്പോഴുള്ളതുപോലെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. "പ്രാചീന ഹിന്ദുക്കളുടെയിടയിൽ സ്ത്രീകൾക്കുണ്ടായിരുന്ന മാന്യസ്ഥിതിയും വിദ്യാഭ്യാസത്തിൽ അവർ എത്തിയിരുന്ന സ്ഥാനവും മതസംബന്ധമായ ചിന്തകളിൽ അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന സ്വാതന്ത്ര്യവും യോഗ്യതയും എത്ര അഭിലഷണീയമായിരുന്നു എന്നു വായനക്കാർക്കു് ഇതിൽനിന്നു് അറിയാം"എന്നു് ആശാൻ മുഖവുരയിൽ പറഞ്ഞിട്ടുമുണ്ടു്. ഈ ഉദ്ദേശംവച്ചാണു് പണ്ഡിതർ സീതാനാഥ തത്ത്വഭൂഷൺ ഇംഗ്ലീഷിൽ രചിച്ച കഥ വിവർത്തനംചെയ്തു് വിവേകോദയം മാസികയിൽ അല്പാല്പമായി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയതെന്നും 1913-ൽ എഴുതിയ ഗ്രന്ഥമുഖവുര വ്യക്തമാക്കുന്നു.

വ്യക്തമായ സാമൂഹ്യലക്ഷ്യംവച്ചു് എന്തും എഴുതുക എന്നു് ആശാനു് ആദ്യകാലംതൊട്ടു് നിർബ്ബന്ധമുണ്ടായിരുന്നു. മംഗാകുവിപ്പട്ടം അണിയാനുള്ള അവകാശരേഖകൊടുക്കുന്നതിനുവേണ്ടിയാണു് ഒരു കൃതിയും രചിച്ചിട്ടില്ല. ഇതിവൃത്തം തൈരുവമായാലും ബാഹ്യമായാലും സ്വകപോലകല്പിതമായാലും വേണ്ടില്ല, കാലികപ്രസക്തി എന്ന മട്ടു് ഏതു കൃതിയിലും തെളിഞ്ഞുകാണാം. വീണപൂവിന്റെ മുന്നോടിയായ നാടകകൃതികളിൽ ഇക്കാര്യം കൂടുതൽ നാടകീയമായി ആശാൻ പ്രകടമാക്കിയെന്നു സൂചിപ്പിക്കുക മാത്രമാണു് ഈ ലേഖനംകൊണ്ടുദ്ദേശിച്ചതു്.